

УДК 351.85:81'272(477)

А. П. Лелеченко,
 д. держ. упр., професор,
 професор кафедри національної безпеки та підприємництва,
 Державний університет "Київський авіаційний інститут"
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0850-3724>

М. В. Кочеров,
 д. ю. н., доцент, професор кафедри національної безпеки та підприємництва,
 Державний університет "Київський авіаційний інститут"
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8687-8604>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.7.403

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

A. Lelechenko,
 Doctor of Science in Public Administration, Professor,
 Professor of the Department of National Security and Entrepreneurship, The State University "Kyiv Aviation Institute"
 M. Kocherov,
 Doctor of Science in Law, Associate Professor,
 Professor of the Department of National Security and Entrepreneurship, The State University "Kyiv Aviation Institute"

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR THE IMPLEMENTATION OF STATE LANGUAGE POLICY IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню інституційних механізмів реалізації державної мовної політики в Україні. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового та організаційно-функціонального забезпечення державної мовної політики. Проаналізовано закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної", підзаконні акти та урядові розпорядження, зокрема Стратегію популяризації української мови до 2030 року та Державну цільову програму розвитку української мови, що поєднують нормативну обов'язковість із стимулюванням позитивних мовних практик. Приділено увагу організаційно-функціональному механізму, до якого віднесено Уповноваженого із захисту державної мови, Міністерство культури України, Національну комісію зі стандартів державної мови та міжвідомчі практики координації. Висвітлено ключові проблеми функціонування цих інституцій, зокрема фрагментарність повноважень, обмежену інтеграцію та недостатню формалізацію процедур взаємодії, що впливає на ефективність реалізації політики в освіті, медіа, сфері послуг та державному управлінні. Особливу увагу зосереджено на розвитку мовної стандартизації як інструменту підвищення управлінської дисципліни, юридичної визначеності та ефективності застосування державної мови, а також визначення її ролі у формуванні національної ідентичності та забезпеченні національної безпеки. Систематизовано інституційні механізми реалізації державної мовної політики в Україні, показуючи чітке співвідношення між нормативними інструментами та практичними функціями ключових інститутів. Це дозволило виявити потенційні проблеми у міжінституційній взаємодії, що потребують посилення процедурної координації та інтеграції у щоденні управлінські практики. Підкреслено необхідність комплексного системного підходу до управління державною мовною політикою, інтеграції міжінституційної координації, розроблення чітких процедур контролю та запровадження вимірюваних показників ефективності, що забезпечить послідовну та комплексну реалізацію нормативних вимог державної мовної політики у різних сферах суспільної діяльності.

The article is devoted to the study of institutional mechanisms for implementing state language policy in Ukraine. It analyzes the current state of the legal and organizational-functional framework supporting the state language policy. The study examines the Law of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language," related subordinate acts, and government orders, including the Strategy for Promoting the Ukrainian Language until 2030 and the State Target Program for the Development of the Ukrainian Language, which combine regulatory obligation with the promotion of positive language practices. Attention is given to the organizational-functional mechanism, which includes the Commissioner for the Protection of the State Language, the Ministry of Culture, the National Commission on State Language Standards, and interagency coordination practices. Key challenges in the functioning of these institutions are highlighted, including fragmented powers, limited integration, and insufficient formalization of interaction procedures, which affect the effectiveness of policy implementation in education, media, public services, and state administration. Special focus is placed on the development of language standardization as a tool to enhance administrative discipline, legal certainty, and the effective use of the state language, as well as its role in shaping national identity and ensuring national security. The institutional mechanisms for implementing state language policy in Ukraine are systematized, demonstrating the clear relationship between normative instruments and the practical functions of key institutions. This analysis allowed for the identification of potential challenges in interinstitutional interaction that require strengthened procedural coordination and integration into daily administrative practices. The study emphasizes the need for a comprehensive systemic approach to managing state language policy, integrating interinstitutional coordination, developing clear control procedures, and introducing measurable performance indicators, thereby ensuring the consistent and comprehensive implementation of legislative and normative requirements of state language policy across various spheres of public activity.

Ключові слова: державна мовна політика, інституційні механізми, нормативно-правові механізми, стандартизація мови, міжвідомча координація, національна ідентичність, державне управління.

Key words: state language policy, institutional mechanisms, regulatory and legal mechanisms, language standardization, interdepartmental coordination, national identity, public administration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні трансформаційні процеси у сфері державного управління, зумовлені глобалізацією, євроінтеграційним курсом, воєнним станом в Україні, актуалізують проблему інституційного забезпечення державної мовної політики як складової національної безпеки, соціальної згуртованості та сталого розвитку. Мова в цьому контексті постає не лише як засіб комунікації, а як системоутворюючий інструмент державної політики, що забезпечує нормативну визначеність, організаційну цілісність та символічну культурно-мовну єдність українського суспільства. В умовах багаторівневого врядування та зростання впливу наднаціональних правових і культурно-мовних стандартів особливого значення набуває здатність держави формувати та реалізовувати цілісну мовну політику на основі чітко вибудованих інституційних механізмів.

Попри наявність розгалуженої нормативно-правової бази та визначених організаційних структур, практична реалізація державної мовної політики нерідко характеризується фрагментарністю, асиметрією повноважень, недостатньою міжвідомчою координацією та розривом між стратегічними деклараціями й управлінською практикою. Це особливо проявляється у сферах освіти, медіа та надання послуг, де мова виступає обов'язковим елементом адміністративної діяльності та публічної комунікації. Водночас посилення міжнародно-правових зобов'язань держав у сфері захисту мовних прав і культурного різноманіття потребує узгодження національних механізмів мовної політики з європейськими стандартами, що актуалізує питання їх інституційної спроможності та адаптивності. Це зумовлює необхідність комплексного їх аналізу з метою виявлення структурних дисбалансів, управлінських ризиків та потенціалів удосконалення, що і визначає наукову та прикладну значущість цього дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На важливості наукових пошуків щодо ефективності та інституційного забезпечення державної мовної політики наголошують А. Карла та С. Константін [1], які досліджують мовну політику в контексті безпекових та соціальних інсек'юриті. Т. Луньова, У. Ланверс та О. Зелік [10; 12] аналізують її вплив у сфері вищої освіти та академічного середовища. П. Федорченко [5] підкреслює роль мовної політики у формуванні національної ідентичності. Є. Панасенко [17] звертає увагу на її зв'язок із європейською інтеграцією та управлінською спроможністю. В. Демченко [18] фокусує увагу на сучасних викликах державної мовної політики та необхідності посилення міжінституційної координації для забезпечення ефективної реалізації нормативних і стратегічних завдань.

Нормативне закріплення державної мовної політики здійснюється через основні законодавчі та підзаконні акти, розпорядження уряду та постанови парламенту [2—4; 6—9; 11], які визначають правові рамки, стандарти, механізми контролю та стратегічні орієнтири політики. Разом із тим, практична реалізація державної мовної політики, ефективність міжінституційної взаємодії та оцінювання результатів потребує подальших наукових пошуків та впровадження системних інструментів контролю.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Формулювання цілей статті (постановка завдання) — проаналізувати інституційні механізми реалізації державної мовної політики в Україні, визначити їхню ефективність та виявити ключові управлінські виклики для посилення міжвідомчої координації та стандартизації мовних практик.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нормативно-правовий механізм реалізації державної мовної політики в Україні сформувався як ієрархічно вибудована, динамічна система правових регуляторів, що поєднує норми прямої дії, програмно-стратегічні акти та інструменти інституційного контролю. Така конфігурація відповідає логіці розвитку мовної політики в умовах підвищених політичних і безпекових ризиків, коли мовне регулювання поступово трансформується з культурно-символічного інструменту у складову державного управління та безпеки. Як обґрунтовують А. Карла та С. Константін (Andrea Carl? та Sergiu Constantin) (2025) [1], мовна політика України упродовж останнього десятиліття розвивається у тісному зв'язку з феноменом "мовної небезпеки", коли правові рішення у мовній сфері стають відповіддю на зовнішні загрози, внутрішню фрагментацію та кризу політичної ідентичності. У цьому сенсі нормативно-правовий механізм набуває характеру інструмента управління невизначеністю, а не лише засобу регулювання комунікативних практик.

Ядром зазначеного механізму виступає Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII [2], який уперше закріпив комплексну модель правово-

го регулювання мовної сфери, орієнтовану не лише на декларацію статусу державної мови, а й на практичну імплементацію мовних норм у всіх ключових публічних доменах.

Змістовний аналіз Закону свідчить про його системоутворюючий характер. По-перше, він чітко окреслює обов'язкові сфери застосування державної мови (публічне управління, судочинство, освіта, медіа, сфера послуг, офіційний документообіг), що переводить мовну політику з площини символічної ідентичності у площину адміністративної та управлінської практики. По-друге, Закон інституціоналізує механізми забезпечення та контролю, зокрема через запровадження інституту Уповноваженого із захисту державної мови, процедури розгляду скарг і систему відповідальності. Таким чином, мовна політика набуває рис регуляторної політики держави, що є типовим для держав, у яких мовне питання інкорпорується у порядок денний національної безпеки, а не залишається виключно гуманітарною сферою.

Подальший розвиток нормативно-правового механізму відбувається через підзаконні акти, які конкретизують положення Закону та забезпечують його імплементацію. Ключове значення має постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 819 "Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування" [3]. Цей документ формує процедурний каркас мовного контролю, визначаючи алгоритми комунікації між контролюючою інституцією та органами публічної влади. Його значущість полягає в тому, що мовна політика вперше отримує чітко формалізовані управлінські процедури, а отже стає частиною адміністративного циклу.

Стратегія популяризації української мови до 2030 року "Сильна мова — успішна держава", ухвалена Урядом у 2019 році [4], переводить мовну політику з режиму нормативної обов'язковості у режим стимулювання та мотивації, акцентуючи увагу на підвищенні престижу української мови, формуванні позитивних мовних практик і розвитку мовної компетентності громадян. На відміну від імперативних правових приписів, Стратегія апелює до ціннісних, культурних і соціальних чинників, розглядаючи мову як ресурс суспільної інтеграції та довгострокового державного розвитку.

Такий підхід корелює з висновками П. Федорченко (2024) [5], який обґрунтовує, що мова і мовна політика в сучасних державах виступають не лише інструментами регулювання комунікації, а й ключовими механізмами формування національної ідентичності. У цьому контексті стратегічні документи мовної політики виконують функцію нормативної рамки, яка поєднує правові вимоги з ідентифікаційними наративами та ціннісними орієнтирами суспільства. Саме через такі документи держава задає довготривалу модель мовної лояльності, не зводячи її виключно до адміністративного примусу.

Практичну реалізацію стратегічних цілей було деталізовано в розпорядженні КМУ від 16 грудня 2020 р. № 1585-р, яким затверджено план заходів з реалізації

першого етапу Стратегії [6]. Аналіз цього документа засвідчує переорієнтацію мовної політики на програмно-цільовий підхід, однак водночас виявляє її слабке місце: обмеженість індикаторів ефективності та недостатню ув'язку заходів із механізмами бюджетного й кадрового забезпечення.

Подальший розвиток нормативно-правового механізму пов'язаний із формуванням програмного рівня мовної політики. Розпорядження КМУ від 19 травня 2021 р. № 474-р схвалило Концепцію Державної цільової національно-культурної програми розвитку і функціонування української мови до 2030 року [7], а розпорядження КМУ від 15 березня 2024 р. № 243-р затвердило саму Програму [8].

Ці документи засвідчують перехід від фрагментарних заходів до системного державного програмування, де мовна політика поєднується з освітньою, культурною, інформаційною та регіональною політиками. Водночас їхній аналіз свідчить про збереження ризику декларативності, оскільки механізми міжвідомчої координації та відповідальності за досягнення результатів залишаються недостатньо конкретизованими.

Окрему роль у посиленні нормативно-правового механізму реалізації державної мовної політики відіграє постанова Верховної Ради України від 15 січня 2026 р. № 4764-IX "Про посилення ролі української мови в утвердженні Української держави" [9]. Вона має переважно політико-декларативний характер, однак є показовою з точки зору еволюції мовної політики: державна мова остаточно закріплюється як інструмент державотворення та елемент національної безпеки, а не лише складова культурної політики. Таке зміщення акцентів свідчить про сек'юритизацію мовного питання, коли мовні норми та символи інтегруються у ширший контекст протидії гібридним загрозам і захисту інформаційного та освітнього простору держави.

Подібну логіку мовного регулювання в умовах війни ґрунтовно аналізують Т. Луньова, У.Ланверс та О.Зелік (2025) [10], розглядаючи обмеження використання російськомовних джерел у сфері науки та освіти як елемент політики безпеки, а не як прояв мовного протекціонізму. На їхню думку, мовна політика у воєнний період набуває функції нормативного фільтра, який регулює не лише комунікацію, а й доступ до знань, символічних ресурсів і легітимних наративів. У цьому сенсі правові та політичні рішення у мовній сфері виступають реакцією держави на асиметричні загрози та інформаційний тиск.

Важливою інституційно-правовою новацією 2023—2024 років стало формування нормативної бази стандартизації державної мови, що знаменує перехід державної мовної політики до нового, техніко-регуляторного та управлінсько-процедурного рівня. Ключову роль у цьому процесі відіграє Національна комісія зі стандартів державної мови, діяльність якої спрямована на формування єдиних, обов'язкових і формалізованих правил мовної діяльності у публичних сферах.

Принципове значення в цьому контексті має рішення Національної комісії зі стандартів державної

мови від 16 листопада 2023 р. № 421 "Про затвердження Порядку напрацювання, затвердження, введення в дію, перегляду стандартів державної мови та внесення змін до них" [11]. Цей акт уперше на нормативному рівні закріплює повний життєвий цикл стандарту державної мови, від ініціювання його розроблення до перегляду та актуалізації, що є характерною ознакою зрілих регуляторних систем у сфері державного управління. Змістовний аналіз Порядку свідчить, що стандарти державної мови розглядаються не як суто лінгвістичні норми, а як інструменти управлінського впливу, інтегровані у систему державного регулювання. Документ чітко визначає суб'єктів ініціювання стандартів, процедури експертного обговорення, громадського залучення, наукового рецензування та офіційного затвердження. Таким чином, мовна стандартизація набуває рис прозорого, процедурно вивіреного та інституційно підконтрольного процесу, що відповідає принципам належного врядування. Якісна новизна цього підходу полягає в зміні логіки мовного регулювання. Якщо попередній етап мовної політики був зосереджений переважно на визначенні сфер обов'язкового застосування державної мови, то стандартизація переводить акцент на якість, уніфікованість і функціональну придатність мовної комунікації. Це означає перехід від нормативного імперативу до операціоналізації мовних вимог у щоденній управлінській практиці.

У державно-управлінській сфері стандарти державної мови формують основу для уніфікації офіційно-ділового стилю, термінології, структури документів і комунікаційних практик. Це має безпосередній вплив на правову визначеність, зменшення адміністративних помилок і підвищення ефективності управлінських рішень. У цьому сенсі мовна стандартизація стає частиною ширшого процесу адміністративної раціоналізації та інституційної дисципліни.

В освітній сфері стандарти державної мови набувають значення інструменту відтворення мовної компетентності держави, оскільки вони визначають єдині вимоги до рівнів володіння мовою, змісту навчальних програм і критеріїв оцінювання. Особливої ваги це набуває у системі підготовки та підвищення кваліфікації публичних службовців, де мовна компетентність прямо пов'язується з професійною придатністю.

У сфері медіа та публічної інформації стандартизація виконує стабілізуючу функцію, спрямовану на формування однорідного інформаційно-мовного простору, зниження хаотичності мовних практик і підвищення довіри до офіційної та суспільно значущої інформації. Аналогічно у сфері послуг стандарти державної мови виступають інструментом захисту прав споживачів та забезпечення передбачуваності публічної комунікації.

Отже, можна констатувати наявність чіткої тенденції до ускладнення та інституційного зміцнення нормативно-правового механізму реалізації державної мовної політики. Вона поступово трансформується з ціннісно-ідеологічного напрямку у технічно врегульовану державну політику, здатну продукувати вимірювані результати. Зокрема, ще одне дослідження У.Ланверс та Т.Луцької (2023) [12] показує, що у

сфері вищої освіти мовні стандарти стають важливим інструментом вимірювання компетентності, визначення кваліфікаційних рівнів та інтеграції нормативних вимог у навчальні програми й процедурні практики університетів. Це демонструє, що стандартизація державної мови може функціонувати як практичний механізм оцінки результативності політики, а не лише декларативна норма.

Водночас, значним викликом залишається розрив між високим рівнем нормативної деталізації та реальними управлінськими спроможностями щодо виконання й контролю. На нашу думку, подальший розвиток державної мовної політики потребує не стільки розширення нормативної бази, скільки поглиблення інституційної узгодженості, запровадження вимірюваних показників ефективності та інтеграції мовних стандартів у загальну систему державного управління. Саме в цій площині стандартизація може стати дієвим інструментом державного регулювання мовної сфери, що підтверджується науковими висновками аналізу мовної політики в українській освіті.

Організаційно-функціональний механізм реалізації державної мовної політики в Україні формується навколо комплексу ключових інституцій, до яких належать центральні органи виконавчої влади, спеціалізовані комісії, Уповноважений із захисту державної мови та міжвідомчі практики координації. Кожен із цих суб'єктів має власні функції та повноваження, проте на практиці реалізація політики часто стикається із проблемами узгодження, перекося функціональних акцентів та часткової незавершеності повноважень.

Одним із центральних суб'єктів цього механізму є Уповноважений із захисту державної мови [13] — посадова особа, статус якої визначений Законом України "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Її юрисдикція охоплює всю територію України, а діяльність здійснюється незалежно у межах визначених законом повноважень.

Основні функції Уповноваженого реалізуються через відповідний секретаріат та включають: захист української мови як державної (забезпечення її пріоритетного використання в публічних сферах); моніторинг дотримання мовного законодавства у державних органах, освіті, медіа та сфері послуг; розгляд звернень і скарг громадян щодо порушень вимог Закону, що надає механізм зворотного зв'язку та підвищує підзвітність держави; державний контроль за застосуванням державної мови іншими суб'єктами публічної та приватної сфери, що забезпечує наглядову функцію та можливість корекції практик.

Створення інституту Уповноваженого забезпечує незалежний контроль за дотриманням мовних норм, що формує додатковий рівень державної відповідальності та сприяє підвищенню правової визначеності у сфері мовної політики. Наявність окремого органу контролю також дозволяє централізовано збирати інформацію про практичні проблеми імплементації мовного законодавства.

Однак, незважаючи на наявність формально визначених повноважень, діяльність Уповноваженого стикається із низкою викликів:

Складність процедур реагування. Хоча орган має право фіксувати порушення, ефективність застосування санкцій та інших інструментів впливу значною мірою залежить від співпраці з іншими органами влади. Чіткі процедурні алгоритми часто недостатньо деталізовані в підзаконних актах, що знижує оперативність реагування.

Орієнтація на скарги. Система контролю наразі здебільшого реактивна, спрямована на обробку звернень громадян, а не на системну превенцію або оцінювання ефективності реалізації політики на рівні державних структур.

Таким чином, інститут Уповноваженого є важливим компонентом організаційно-функціонального механізму реалізації державної мовної політики, проте потребує посилення процедурної координації та превентивних механізмів контролю для підвищення ефективності своєї діяльності.

До основних суб'єктів цього механізму належать центральні органи виконавчої влади, серед яких особливої ролі набувають Міністерство культури України [14] та Національна комісія зі стандартів державної мови [15].

Міністерство культури України відповідає за формування державної політики у сфері мови, забезпечує координацію розроблення нормативних актів і встановлює політичну рамку для мовних ініціатив. Його діяльність включає визначення стратегічних цілей мовної політики; розроблення концептуальних документів і програм популяризації державної мови; нормативну підтримку підзаконних актів та стандартів.

Національна комісія зі стандартів державної мови виконує спеціалізовані функції у сфері стандартизації мовної діяльності. Основними завданнями комісії є розроблення стандартів володіння державною мовою та термінологічних норм; проведення іспитів з володіння українською мовою; формування практичних рекомендацій щодо застосування мови у державному управлінні, освіті та сфері послуг. Таким чином, комісія реалізує політику через конкретизацію і стандартизацію, перетворюючи загальні нормативні положення у зрозумілі та вимірювані управлінські інструменти.

Функції Міністерства та Комісії доповнюють одна одну: Міністерство формує політичну рамку та нормативну підтримку, Комісія визначає утилітарні правила, що безпосередньо впливають на практичну реалізацію мовної політики. Водночас на практиці спостерігаються певні проблеми. По-перше, у правовому полі часто відсутні детальні процедури координації між нормотворчою діяльністю Міністерства та адміністративно-контролюючими функціями Комісії і Уповноваженого, що створює ризики дублювання або конфлікту повноважень. По-друге, відсутність уніфікованих процедур передачі інформації та спільного планування дій може зменшувати ефективність реалізації політики на місцях. По-третє, стандартизація та нормативна підтримка потребують більш системного інтегрування у щоденні управлінські практики органів державної влади. Нижче узагальнено основні інституційні механізми реалізації державної мовної політи-

Таблиця 1. Інституційні механізми реалізації державної мовної політики в Україні

Механізми	Документ	Основні завдання	Основні обмеження
Нормативно-правовий	Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»	Комплексне правове регулювання; визначення обов'язкових сфер застосування; інституціоналізація контролю	Ризик декларативності; потреба в ефективній імплементації
	Постанова КМУ № 819	Порядок взаємодії Уповноваженого з органами влади	Недостатня деталізація процедур; обмежена оперативність
	Стратегія популяризації української мови до 2030 р.	Підвищення престижу мови; стимулювання позитивних мовних практик	Може залишатися декларативною без системного моніторингу
	Розпорядження КМУ № 1585-р	План заходів першого етапу Стратегії	Обмежені індикатори ефективності; слабе бюджетне та кадрове забезпечення
	Розпорядження КМУ № 474-р	Схвалення Концепції Державної цільової програми	Ризик декларативності; недостатня міжвідомча координація
	Розпорядження КМУ № 243-р	Затвердження Державної цільової програми	Слабка інтеграція у щоденні управлінські практики
	Постанова ВР № 4764-IX	Посилення ролі української мови як інструменту державотворення	Переважно політико-декларативний характер
	Рішення Нацкомісії № 421	Стандартизація мовної діяльності; повний життєвий цикл стандарту; контроль за застосуванням	Інтеграція стандартів у практичне управління; забезпечення ефективності
Організаційно-функціональний	Суб'єкт	Повноваження	Основні виклики
	Уповноважений із захисту державної мови	Захист державної мови; моніторинг дотримання законодавства; розгляд скарг; державний контроль	Складність процедур реагування; реактивність; потреба в координації
	Міністерство культури України	Формування політики; координація нормативних актів; політична рамка	Відсутність уніфікованих процедур координації з іншими інституціями
	Національна комісія зі стандартів державної мови	Розробка стандартів; проведення іспитів; формування рекомендацій	Слабка інтеграція у щоденні управлінські практики; потреба у міжвідомчій координації
	Нацрада з питань телебачення і радіомовлення (Меморандум про співпрацю)	Регулювання мовних аспектів медіапростору; координація дій	Переважно формальний; не забезпечує обов'язкову координацію

Джерело: складено автором.

ки в Україні (табл. 1), які визначають ефективність реалізації політики на практиці.

В Україні суб'єкти організаційно-функціонального механізму реалізації державної мовної політики прагнуть забезпечити міжвідомчу координацію через формальні документи, договори та меморандуми. Одним із ключових прикладів є Меморандум про співпрацю між Уповноваженим із захисту державної мови та Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення, укладений у 2020 році [16], який визначає правила взаємодії щодо регулювання мовних аспектів медіапростору і має стратегічне значення для реалізації державної мовної політики у сфері ЗМІ. Незважаючи на наявність таких міжінституційних домовленостей, їхній вплив обме-

жений: співпраця має переважно формальний характер і радше фіксує наміри, ніж створює дієві механізми контролю та обов'язкової координації; відсутня уніфікована стратегія та постійна координаційна платформа між органами влади, що знижує системність дій, оскільки кожна інституція діє переважно у межах своїх повноважень без інтеграції із загальною процедурою реалізації мовної політики. Крім того, хоча повноваження закріплені законодавчо, механізми обміну інформацією та спільного реагування на порушення мовних норм, наприклад у сфері місцевого самоврядування або медіа, залишаються недостатньо розробленими, що створює ризик фрагментарності та зниження ефективності міжвідомчого управління мовною політикою.

Аналізуючи стан міжвідомчої взаємодії, Є. Панащенко (2024) відзначає, що ефективна реалізація державної мовної політики в Україні ускладнюється через фрагментарність повноважень, недостатню інтеграцію між органами влади та обмежену операційну взаємодію, що створює ризики дублювання функцій [17]. В. Демченко (2022) підкреслює [18], що сучасні виклики державної мовної політики пов'язані саме з "фрагментарністю інституційної взаємодії, низьким рівнем формалізації міжвідомчих процедур та недостатнім стратегічним плануванням", що може призводити до низької операційної ефективності і ризику декларативності заходів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи, зазначимо, що у перспективі основним завданням удосконалення державної мовної політики є посилення міжінституційних зв'язків, формалізація операційних процедур координації та комплексне стратегічне планування діяльності всіх суб'єктів у межах єдиної моделі забезпечення та захисту державної мови. Це передбачає не лише нормативне закріплення повноважень, але й створення чітких алгоритмів взаємодії між Уповноваженим із захисту державної мови, центральними органами виконавчої влади та спеціалізованими комісіями; впровадження механізмів спільного моніторингу та оцінювання ефективності її реалізації. Усунення цих проблем потребує системного підходу до управління мовною політикою, де стандарти державної мови, контрольні повноваження та міжінституційна координація інтегруються у єдину державну стратегію, що забезпечує послідовну та комплексну реалізацію державної політики у досліджуваній сфері.

Література:

1. Andrea Carla, Sergiu Constantin. Language Policies and Insecurities in Ukraine. Nationalities Papers. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/394476805_Language_Policies_and_Insecurities_in_Ukraine
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування: постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2019-%D0%BF#Text>
4. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року "Сильна мова — успішна держава": розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-populyariza-596r>
5. П. Федорченко. Мова та мовна політика як інструменти формування національної ідентичності. Схід. 2024. URL: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/320509>

6. Про затвердження плану заходів з реалізації першого етапу (до 2022 року) Стратегії популяризації української мови до 2030 року "Сильна мова — успішна держава": розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1585-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-pershogo-etapu-do-2022-roku-strategiyi-populyarizaciyi-ukrayinskoyi-movi-do-2030-roku-silna-mova-uspishna-derzhava-1585-161220>

7. Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2021-%D1%80#Text>

8. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 243-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-tsilovoi-natsionalno-kulturnoi-prohramy-234r-150324?fbclid=IwAR-0Mz1lgn3K0LGRS0f9lpM6Toe3APVbbS5UQ-AXDVP2OJZG6ybVQNE5QpWi8>

9. Про посилення ролі української мови в утвердженні Української держави: постанова Верховної Ради України від 15 січня 2026 року № 4764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4764-20#Text>

10. Lunyova, T., Lanvers, U. & Zelik, O. Bill 7633 on the restriction of the use of Russian text sources in Ukrainian research and education: analysing language policy in times of war. Lang Policy. 2025. № 24. С. 109—147. URL: <https://doi.org/10.1007/s10993-024-09697-4>

11. Про затвердження Порядку напрацювання, затвердження, введення в дію, перегляду стандартів державної мови та внесення змін до них: рішення Національної комісії зі стандартів державної мови від 16.11.2023 № 421. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re41163?an=1>

12. Lanvers, Ursula and Lunyova, Tetyana. Language policies in Ukrainian higher education: Language in the firing line? European Journal of Language Policy. 2023. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/198139/>

13. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>

14. Міністерство культури України. URL: <https://mincult.gov.ua/>

15. Положення про Національну комісію зі стандартів державної мови. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2019-%D0%BF#Text>

16. Меморандум про співпрацю між Уповноваженим із захисту державної мови та Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення. 2020. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/memorandum-pro-spiivpratsyu-mizh-upovnovazhenym-iz-zahystu-derzhavnoyi-movy-ta-natsionalnoyu-radoyu-ukrayiny-z-pytan-telebachennya-i-radiomovlennya/>

17. Панасенко Є. Проблеми формування державної мовної політики України в контексті європейської інтеграції. Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія "Публічне управління та адміністрування". 2024. № 1. URL: <https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/pma/article/view/4>

18. Демченко В.. Державна мовна політика: сучасні виклики. Вісник Херсонського національного технічного університету. Публічне управління та адміністрування. 2022. № 1 (80). URL: <https://ojs.kntu.net.ua/index.php/visnyk/article/view/231>

References:

1. Carla, A. and Constantin, S. (2025), "Language Policies and Insecurities in Ukraine", Nationalities Papers. Available at: https://www.researchgate.net/publication/394476805_Language_Policies_and_Insecurities_in_Ukraine (Accessed: November 2025).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Law of Ukraine "On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (Accessed: February 2026).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "On approval of the Procedure of interaction of the Commissioner for the Protection of the State Language with state authorities, authorities of the Autonomous Republic of Crimea, local self-government bodies", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2019-%D0%BF#Text> (Accessed: November 2025).

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "On approval of the Strategy for the promotion of the Ukrainian language until 2030 'Strong Language — Successful State'", Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-populyariza-596r> (Accessed: January 2026).

5. Fedorchenko, P. (2024), "Language and language policy as tools for shaping national identity", Skhid, Available at: <https://skhid.kubg.edu.ua/article/view/320509> (Accessed: December 2025).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "On approval of the action plan for the implementation of the first stage (until 2022) of the Strategy for the promotion of the Ukrainian language until 2030 'Strong Language — Successful State'", Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-pershogo-etapu-do-2022-roku-strategiyi-populyarizaciyi-ukrayinskoyi-movi-do-2030-roku-silna-mova-uspishna-derzhava-1585-161220> (Accessed: February 2026).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On approval of the Concept of the State Target National-Cultural Program for the comprehensive development and functioning of the Ukrainian language as the state language in all spheres of public life until 2030", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2021-%D1%80#Text> (Accessed: December 2025).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "On approval of the State Target National-Cultural Program for the comprehensive development and

functioning of the Ukrainian language as the state language in all spheres of public life until 2030", Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-tsilovoi-natsionalno-kulturnoi-prohramy-234r-150324?fbclid=IwAR0Mz1Ign3KoLGRS0f9lpM6Toe-3APVbbS5UQAXDVP2OJZG6ybVQNE5QpWi8> (Accessed: January 2026).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2026), Resolution "On strengthening the role of the Ukrainian language in consolidating the Ukrainian state", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4764-20#Text> (Accessed: December 2025).

10. Lunyova, T., Lanvers, U. and Zelik, O. (2025), "Bill 7633 on the restriction of the use of Russian text sources in Ukrainian research and education: analysing language policy in times of war", Language Policy, vol. 24, pp. 109—147. <https://doi.org/10.1007/s10993-024-09697-4>.

11. National Commission on State Language Standards (2023), Decision "On approval of the Procedure for developing, approving, implementing, revising state language standards and making amendments thereto", Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/re41163?an=1> (Accessed: January 2026).

12. Lanvers, U. and Lunyova, T. (2023), "Language policies in Ukrainian higher education: Language in the firing line?", European Journal of Language Policy. Available at: <https://eprints.whiterose.ac.uk/id/eprint/198139/> (Accessed: February 2026).

13. Commissioner for the Protection of the State Language (2025), Available at: <https://mova-ombudsman.gov.ua/> (Accessed: December 2025).

14. Ministry of Culture of Ukraine. Available at: <https://mincult.gov.ua/> (Accessed: February 2026).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "Regulations on the National Commission on State Language Standards", Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2019-%D0%BF#Text> (Accessed: February 2026).

16. Commissioner for the Protection of the State Language & National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting (2020), "Memorandum of Cooperation", Available at: <https://webportal.nrada.gov.ua/memorandum-pro-spivpratsyu-mizh-upovnovazhenym-iz-zahystu-derzhavnoyi-movy-ta-natsionalnoyu-radoyu-ukrayiny-z-pytan-telebachennya-i-radiomovlennya/> (Accessed: January 2026).

17. Panasenko, E. (2024), "Problems of forming state language policy of Ukraine in the context of European integration", Visnyk of Poltava State Agrarian University. Series 'Public Administration and Management', vol. 1, Available at: <https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/pma/article/view/4> (Accessed: November 2025).

18. Demchenko, V. (2022), "State language policy: current challenges", Visnyk of Kherson National Technical University. Public Administration and Management, vol. 1 (80), Available at: <https://ojs.kntu.net.ua/index.php/visnyk/article/view/231> (Accessed: February 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 06.03.26

Прорецензовано / Revised: 17. 03.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26